

PAUL GOVAERTS

STARTSCHOT

*Dolen er nog steeds schimmen door paleizen
en wiens haren doen ze nu rijzen?*

Gavrilo Princip, op zijn celmuur teruggevonden

Personages

Gavrilo Princip

Sophia Goldman

1.

Het is pikdonker. Zachtjes zwelt het boegeroep van een spook aan.

gavrilo Hoort u mij?

Kan u mij horen?

U bent bang, niet?

Ik heb u bang gemaakt? Niet?

Ja, want u luistert naar een geest.

Een spectre. Een verschijning. Een spook.

Europa kent veel spoken die allemaal af en toe eens terugkomen. Wel, ik ben er één van. U weet wie ik ben?

Wie nog nooit van me gehoord heeft, moet zich niet te hard over zijn bol krabben.

Mijn vijftien minutes of fame zijn al lang gepasseerd. Ik ben niets anders dan een stofje in de geschiedenis, een rimpel in uw vaarwater, een opspattend kiezelsteentje vanonder een wegscheurende automobiël op een zonnige zomerochtend in de straten van Sarajevo.

Tot u spreekt Gavriilo Princip.

Maar vergis u niet: u hoort niet de stem van een energieke knaap van negentien lentes met oplaaiend vuur in de ogen. Nee. Tot u spreekt een geest van honderd jaar oud die de wereld...

Verontschuldiging, ik voel me wat ongemakkelijk. Ik vermoed dat hier niet enkel mijn gedachten zich manifesteren maar dat ook mijn verschijning opnieuw concrete vormen heeft aangenomen. Sta me toe om een broek aan te trekken. Zo, dat voelt beter.

Steeds weer een ervaring, moet ik zeggen. Onder de mensen zijn. Voelt als een rubberen afwashandschoen aantrekken. Krakend bewegen. Of thuiskomen na een lange, montere reis. Je bent blij dat je er weer bent, maar je zou het liefst ook weer zo snel mogelijk vertrekken. Leven onder mensen en andere diersoorten heeft zijn aangename kanten – zeker, het eten is geweldig – toch valt er hier en daar een bedenkingetje in de kantlijn te noteren. Een paar dingetjes die beter kunnen...

Aangename handdrukken, vriendelijke glimlachen en beleefde opmerkingen gaan hand in hand met dodelijke blikken, eerzuchtig handelen en – misschien nog wel de griezeligste van alle menselijke aandoeningen – angst.

Angst, bange sein, die Furcht für die Gefahr, das Unheil, die Bedrohung. Niet de paniek of de schrik voor direct gevaar, nee, sluimerende angst. Het doffe gevoel van beklemming dat zoveel mensen in zich opkroppen en waarvan ze vergeten of het om echte of ingebeelde dreiging gaat. Bange mensen zijn dociele mensen. In mijn korte tijd op aarde heb ik zelden een echte mens ontmoet. Meestal botste ik op dieren met menselijke eigenschappen: de hondmens, de hagedismens, de slangenmens en natuurlijk het varken en de wolf.

Maar goed, dat wist ik meer dan honderd jaar geleden ook al. Dat weet u nu ook. Niets nieuws onder de zon, die heilige lamp die daar maar aan het firmament schijnt te hangen. Of hangt te schijnen. Maar toch is het merkwaardig: hoe we de mens steeds beter begrijpen en beschrijven terwijl ons functioneren op een basale manier maar hetzelfde blijft.

Ik moet opschieten. Het orkest van de Titanic wordt ongeduldig. Ja, die heb ik voor de gelegenheid uitgenodigd. Een handig trioetje: rauwe zeebonken en teergevoelige muzikanten ineen. Dat past wel voor vanavond.

Ik wil u meenemen naar een andere plek die toch hier is: Europa! Die uitgestrekte landtong waarvan de grond gedrenkt is in pijnlijke herinneringen, roemrijke gebeurtenissen en mislukte en gelukke pogingen tot totale destructie. Europa, waar de grond omgeploegd, bemest, bevrucht en weer omgewoeld is door boeren, bouwpromotoren en dictators. Europa,

die eeuwige machine met knarsende tandwielen die moeizaam en krakend van het ene in het andere tijdperk rolt.

Ontspan uzelf. Er is geen reden om u ongerust te voelen. Per slot van rekening zal deze reis u vertrouwd aandoen. Alsof u in uw eigen buurt op uitstap gaat. Ga comfortabel in uw stoel zitten, adem rustig in en uit en concentreer u op mijn stem. Mijn stem zal u leiden. Open, ontvankelijk en ontspannen.

We staan voor het bouwwerk Europa. Een bouwwerk met duizend maal duizend zalen, kamers, berghokken, nissen, trappen en gangen. Vanbuiten uit zien we talloze blokken op elkaar gestapeld. Grijs, zware arduin die op verschillende plaatsen door roet zwartgeblakerd is. Vanbinnen lijkt het op een termietenheuvel die diep in de aarde plaats inneemt. Krakend en piepend open ik de massief houten voordeur. Voor u ligt een donkere gang. Wees niet bang. Ergens is er een zaal die zo licht is als de geesten van Kant, Hume en Locke, maar daar gaan we vanavond niet naartoe. Nee, we hebben een grimmigere bestemming. Volgt u mij.

We passeren gangen met deuren. Tientallen... honderden. U zult niet verloren lopen. Ik ken de weg. Min of meer. Ergens achterin open ik een nieuwe deur: een stenen trap die draaiend zijn weg naar beneden zoekt. We volgen de zwaartekracht en dalen af. Het is een beetje smal in de trappengang, dus wees voorzichtig.

Het daagt u dat ergens in uw dna het verleden begint op te borrelen. En u beseft hoe dat verleden in het heden opgeplooid zit als een verborgen onderlaag onder de dingen van alledag.

Trede per trede dringen we dieper door in het bewustzijn dat Europa heet. En bij elke trede weerklinkt er een echo. Het zijn er tien tot onze finale bestemming:

Tien

Servië is een wespennest, broeihaard van conflicten.

Negen

Rusland is zijn beschermengel en stationeert er troepen.

Acht

De Turken hebben een oorlog met Servië uitgevochten en daarbij veel gebied verloren.

Zeven

Wat ligt er in een moment? Kan ik dat vastpakken? Van welk moment in ons leven kunnen we zeggen: 'Daar! Daar draaiden de dingen. Of juist niet.'?

Zes

Bosnië is onrustig, wil zich losscheuren van Oostenrijk-Hongarije, een wereldrijk dat ten onder gaat.

Vijf

In de multipolaire potpourri van Europa is het ieder voor zich en God voor allen. In nagenoeg alle Europese landen wordt er sterk geïnvesteerd in wapentuig.

Vier

Ligt alles van tevoren al vast? Is het leven een verhaal dat zich afspelt? Of liggen er in de miljarden neuronen in ons aanwezige en stralende bewustzijn een schuimbad aan verschillende mogelijkheden?

Drie

Hoe dichterbij het einde van de trap naderen hoe meer u het heden vanzelfsprekend vindt. U verlost uzelf van het verleden en u bevrijdt uzelf van een mogelijke toekomst.

Twee

Eén

Sarajevo, 1914. De nacht van 27 op 28 juni.

Het is nu.

2.

Een kamer.

gavriilo Dit is je kamer?

sophia Dit is mijn kamer.

Ik zal hier gaan zitten.

En dan kan jij daar gaan staan.

gavriilo Om wat te doen?

sophia Je gedicht. Breng je gedicht.

gavriilo Ik bracht je graag een ruiker.

Maar ik vond er geen op het veld.

Veel liever gaf ik je een pond suiker.

Maar daarvoor ontbreekt het me aan geld.

sophia Ben je me aan het uitlachen?

gavriilo Misschien.

sophia Komaan, laat eens iets van je horen.

Je zei dat je een dichter bent.

gavriilo Ja, maar liever niet.

sophia Waarom niet?

gavriilo Ik ben verlegen.

sophia In het café was je anders niet verlegen, toen je me vroeg.

Je wou me zelfs geld geven.

Alsof ik een hoer ben.

gavriolo Verontschuldiging daarvoor.

sophia Nu moet je niet terugkrabbelen.

gavriolo Goed.

Ik zou willen dat je je uitkleedt.

sophia Dat weet ik maar...

Je weet wat ik daarover zei.

gavriolo Je zei er eigenlijk niets over.

sophia Doe je dat vaker?

Met een meisje naar haar kamer gaan?

gavriolo Niet echt.

Maar ik ken jou.

Ik heb je al eens gezien.

sophia En dus denk je: die vraag ik maar. Makkelijke hap.

gavriolo Nee, ik vind je gewoon...

sophia Wat?

gavriolo ...mooi.

sophia Zo?

Gaan we die toer op?

gavriolo Zo mooi als een losgebroken paard.

sophia Wel... dat treft.

Ik vind jou ook mooi.

Maar je bent ook kwaad. Vanbinnen.

Onzichtbare voelsprietten heb ik. Dat zei mijn moeder altijd.

Dan kom ik een kamer binnen
waar zonet ruzie is geweest
en dan weet ik dat ik maar beter direct weer vertrek.

Ik kan iemand meteen inschatten.

gavrilo Als dat je stoort, kan ik weggaan.

sophia Waarom zou het me storen? Ben je zenuwachtig?

gavrilo Ik ben dit niet gewoon.

Met een meisje.

Alleen op een kamer.

Is me nog nooit overkomen.

sophia Is dat een probleem?

gavrilo Nee dat is het niet.

Maar...

Ik wil alleen maar zeggen...

Ik ben dat niet gewoon.

En deze eerste woorden tussen ons...

sophia ...zijn heilig.

gavrilo Niets is heilig.

Dit is geen moment.

Wat hier tussen ons is, moet niet speciaal zijn.

Stilte.

sophia Ik heb jou ook al eens gezien en toen was je vrolijker.

Of niet per se vrolijker,

maar lossier.

Je danste.

Je sloeg een agent op zijn kop.

gavrilo Dat is al lang geleden.

Heb je dat gezien?

sophia Ja dus.

gavrilo Hij zat aan een meisje dat dat niet wilde en dus verdiende hij klop op zijn kop.

sophia Een agent slaan doe je niet zomaar.

gavrilo Aan een meisje zitten ook niet.

sophia Ga je vaak dansen?

gavrilo Af en toe.

Stilte.

sophia Waarom kan dit geen moment zijn?

gavrilo Momenten maken de dingen groter dan ze zijn.

sophia Maar soms is het toch goed om bewust te zijn van: ah, hier is iets op til.

Eindelijk beginnen de dingen te schuiven. Eindelijk godverdomme iets anders in mijn leventje dat voor de rest geen drol voorstelt.

Een moment is dat specifieke tijdsdeel waarop het kleine in het grote overgaat.

gavrilo Blablabla...

Ik vind je leuk.

Met jou kan je praten.

Ik wist niet dat dat kon met meisjes.

sophia Belachelijke typ.

gavrilo Heb je geen honger?

sophia Ik ben op regime.

Ik eet niks.

Moet mijn klotewespetaille behouden.

gavrilo Kebap gaan halen? Souflakietje?

Vlees op een stokje?

sophia Belachelijke typ.

gavrilo Als we niet in dat café waren beginnen praten, zaten we hier nu niet.

sophia Je bedoelt als je niet je ogen niet van me kon afhouden?

gavrilo Ja...

Ik durfde je aan te spreken omdat jij je ogen niet van mij kon afhouden.

sophia Zo gaan die dingen.

gavrilo Je moet het niet minimaliseren. Wij gaven licht daar.

sophia Ik wil er geen moment van maken.

gavrilo Je geheime blikken alsof je me telkens vluchtig aanraakte.

sophia We hebben elkaar graag.

Stilte.

sophia Ik ga me niet uitkleden, maar ik wil wel met je praten. Je ziet eruit als iemand die wil praten.

gavrilo Waarover dan?

sophia Over dat waarover je al de hele avond zwijgt.

gavrilo Wat levert dat op?

Ik ben moe van het praten daarover.

sophia Ik ben moe van mannen die me willen uitkleden.

gavriilo Zullen we iets drinken?

Ik heb zin in een glas rakija.

sophia Je ziet er me niet het type uit dat drinkt.

gavriilo Vanavond wel dus.

sophia Wat is er vanavond zo speciaal dan?

gavriilo Het feit dat ik je vroeg bijvoorbeeld.

sophia Is het dat?

Of is dat onderdeel van de avond? Zoals het glas rakija?

gavriilo Stel... dat dit onze eerste en onze laatste avond was.

sophia Wil je me niet meer zien dan? Na vanavond?

gavriilo Jawel.

Maar misschien is het niet mogelijk.

sophia Waarom niet?

gavriilo Dat zeg ik niet.

sophia Je laat niet gauw het achterste van je tong zien. Waarom spreek je zo?

gavriilo Ik heb niets meer te verliezen.

sophia Ga je er een eind aan maken dan?

gavriilo Misschien.

sophia Ga je eruit stappen?

Jezelf over de kling jagen?

Als dat zo is dan wil ik dat je meteen vertrekt. Hier heb ik geen zin in.

gavriilo Rustig.

Mijn toekomst is onbepaald. Zullen we het daar op houden?
sophia Goed.

Als het zo moet zijn.

Zolang je geen gek bent, is het goed.

gavrilo Jij bent ook anders. Meisjes doen zo niet.

sophia Ik heb een povere moraal. Ik weet het.

gavrilo Waar komt dat vandaan?

sophia Weet ik het.

Tijden veranderen.

Alles is aan het gisten.

En vrouwen nemen daar deel aan.

Of jullie dat nu leuk vinden of niet.

gavrilo Ik vind je leuk.

sophia Goed voor je.

En nu denk je:

fijn die is binnen.

Zodadelijk effe hem d'eruit halen en hem d'erin hangen.

gavrilo Je bent wel erg vrijpostig.

sophia Vrij-postig.

Ik ben inderdaad vrij vrijpostig.

Dat is voor mij de kern van vrijheid.

Wat wil je eigenlijk?

gavrilo Ik wil...

sophia Wil je dat doen?

Ik die me uitkleed en hier effe ga liggen?

En jij die je mannelijke ding doet?

Maar als dat zo is dan is de avond afgelopen. Dan ga je daarna maar weer naar huis.

gavrilo Ik...

sophia Jij...?

Vooruit, vertel het dan, broekvent.

gavrilo Verdomme, als het zo moet ben ik weg. Evengoed, maar hier heb ik geen zin in.

sophia Verontschuldiging.

Ik liet me gaan.

Ik ben op mijn hoede, dat is al. Ik wil met je praten.

Dat is al.

Ik voel dat ik met je wil praten.

Stilte.

sophia Wel?

Ga je daar blijven staan? Of ga je gaan?

3.

sophia Waarom sla je een agent op zijn kop?

gavrilo Omdat het kan.

sophia Nee, dat kan niet.

Niet in Bosnië.

Daarvoor krijg je twee maanden cachot

en moet je voor de keizerlijke commissie verschijnen.

gavrilo Toch is het zo.

Je moet alleen niet dralen.

Als je ervoor gaat dan ga je helemaal. Dan laat je je vuisten hun ding doen.

En dan ben je zo vlug mogelijk weg.

sophia Ben je weggegaan dan?

gavrilo Ja, de grens over, naar Belgrado.

sophia Bel-gra-do...

Wat heb je daar gedaan?

gavrilo Je bent nieuwsgierig.

sophia Wat moet ik anders zijn?

Jij wil zagezegd niet praten. Ik wil me niet uitkleden.

Dus probeer ik de pieren uit je neus te halen opdat de avond zin heeft.

gavrilo Heeft de avond zin?

sophia Ja, want jij wil iets kwijt. Wat is je geheim?

gavrilo Dat zeg ik niet.

sophia Komaan...

‘Mijn toekomst is onbepaald.’ Dus wat maakt het uit?

gavrilo Ik wil dat je je uitkleedt.

Stilte.

sophia Goed.

Voor elk kledingstuk dat ik uittrek, beantwoord je een vraag.

gavrilo Goed.

sophia Wat ben je in Belgrado gaan doen?

gavrilo Studeren.

sophia Word je gezocht?

gavrilo Nee.

sophia Wil je zelfmoord plegen?

gavrilo Nee.

sophia Ben je iets van plan morgen?

gavrilo Heb jij nooit zin om erop te slaan? Gewoon niet nadenken en slaan?

sophia Natuurlijk wel, maar ik ben een meisje. En dat is geen antwoord op mijn vraag.

gavrilo Het is ook geen vraag die ik wil beantwoorden.

sophia Waarom niet?

Als je niet wil antwoorden, is het voor mij een ja.

gavrilo Kom trek nog iets uit.

sophia Nee, je hebt me niet geantwoord.

Trek zelf iets uit.

gavrilo Goed.

Ik heb het sowieso warm.

sophia Ik zit dicht in de buurt niet? Wat ben je van plan morgen? Handel je alleen?

gavrilo Waarom spreek je zo tegen me? Heb jij in je leven al iets gedaan?

sophia Niets om over naar huis te schrijven.

Maar ik lig daar niet van wakker.

Ik doe, ik probeer, ik...

Maar ik draai me niet krom als dat niet lukt. Dan zoek ik een andere weg.

Zoals water.

Dat vindt ook altijd zijn weg.

gavrilo Stop...

Ik wil dit niet.

Het is decadent.

Kleed je terug aan, alsjeblieft.

sophia Ben je op zoek naar het verhevene? Waarom wil je dat ik me terug aankleed?

We waren net zo goed bezig.

gavrilo Het is ziek, eigenlijk.

sophia Nee, het is geil.

Jij bent ermee begonnen toen je me vroeg in het café.

gavrilo Misschien had ik dat niet moeten doen.

sophia Wat ga je morgen doen?

gavrilo Ik wil niet over morgen praten.

sophia Ik ben moe.

En ik wil dit niet. Vrede?

gavrilo Vrede.

sophia We moeten onszelf ontwapenen, als we verder willen vanavond.

Anders heeft het geen zin.

gavrilo Ja.

sophia Vertel me je geheim.

En ik kleed me uit voor je.

4.

gavrilo Je hoeft je niet uit te kleden.

Gavrilo twijfelt maar haalt dan een pistool tevoorschijn.

sophia Dus toch een gek. Eruit.

Vooruit.

gavrilo Ben je het niet met me eens dan?

sophia Je bent gek.

Ik wil hier niets mee te maken hebben. Als dit uitkomt, hang ik ook.

gavrilo Ik dacht dat we op dezelfde lijn zaten.

sophia En ik dacht dat je morgen naakt voor de stoet ging paraderen met een vlag in je reet.

Maar dit?

Ik wil dit ding hier niet hebben.

gavrilo Rustig...

Hij staat niet op scherp.

sophia Maakt mij niet uit.

Dit ding staat voor alles wat ik haat. Steek het terug in je broek en ga weg.

gavrilo Ik blijf.

sophia Ik kan hard krijsen. Echt waar.

Vooruit weg.

gavrilo Ik blijf.

Jij hebt me binnen gelaten.

Jij wilde mijn verhaal kennen.

We hebben besloten om open te zijn, dus, voilà, ik ben open.

sophia Ik ga gillen.

gavrilo Doe maar.

Stilte.

gavrilo Ik ken jou.

Ik weet het weer.

Die furie die je in je hebt.

Jij liep mee in de vrijheidsmarsen.

Twee jaar geleden.

Hoe jij tekeer ging,

tegen die gendarmes met hun wapenstokken en sabels.

sophia Herinner je mij dan nog?

gavrilo Je kent ook Danilo.

sophia Danilo Illić?

gavrilo Welke anders?

sophia Ja, die ken ik.

gavrilo Dan ken je ook Jong Bosnië.

sophia Dat is verboden nu.

gavrilo Niets is verboden als je dat niet wil.

sophia Zit jij bij Jong Bosnië?

gavrilo Wat denk je?

Danilo heeft me lang geleden gevraagd.

sophia Danilo Illic. Charmante jongen. Knappe kerel ook.

gavrilo Hij heeft nogal een dikke kop, niet?

sophia Als jij dat zegt.

Maar ik ken zeker vier grieten
die zo met hem zouden aanpappen.

Wel een mooi prater...

Praat hij over een hok kippen,
dan zie je een vlucht nachtegalen.

gavrilo Hij heeft me veel geleerd.

sophia Toen je een veertienjarige puber was, zeker. Hij heeft het wel voor
onzekere jongens. Die neemt hij graag onder zijn hoede.

gavrilo Danilo steekt zijn nek uit.

sophia Ja...

Maar hij is rad van tong
en glad als een kikker.

Die jongen ademt opstand uit.

Het laatste wat ik over hem hoorde,
was dat hij tegen de Turken is gaan vechten in Servië.

gavrilo Klopt.

sophia Je moet goed zot zijn om dat te doen.

gavrilo Of moedig.

sophia Zit hij daar nog?

Of hebben ze een kogel in zijn kop geramd?

gavrilo Hij loopt hier terug rond.

sophia Hij moet oppassen. Oostenrijk zit achter zijn gat. Zit hij ook mee in je complot?

gavrilo Hij weet ervan.

Maar,

hij zit niet mee in ons plan.

Hij is wazig geworden

sinds hij in Servië heeft gevochten.

sophia Ons?

Wie zit er nog in je plan?

gavrilo Dat zeg ik niet.

Je lijkt me niet langer betrouwbaar.

Hij neemt het pistool en speelt er mee.

sophia Leg dat ding neer.

Wil je een ongeluk veroorzaken?

gavrilo Verontschuldiging.

Ik wil je niet bang maken.

sophia Wat wil je eigenlijk bereiken?

gavrilo Verlossing.

sophia Van jezelf of van...?

gavrilo Maar snap je het nu niet?

Oostenrijk-Hongarije loopt op zijn laatste benen.

Vijftig miljoen inwoners,

veertien nationaliteiten,

vierentwintig verschillende spreektaal.

Twee parlementen, twee zottenkotten, die niets anders doen dan de wals dansen: een draai naar rechts, naar links, dan een volledige draai en nog één tot ze weer uitkomen waar ze waren begonnen.

Altijd in beweging maar nooit ergens naartoe.

Daarvan wil ik verlost worden.

Een vrij Bosnië, waar onze mensen zelf kunnen beslissen.

Een vrij Bosnië, dat zich aansluit bij Servië,

samen met Slovenië, Albanië, Kosovo, Montenegro, Macedonië,

Herzegovina,

Kroatië, Slavonië, Istrië, Dalmatië, Vojvodina, het Banaat van Temeswar, de

Backa en de Sandjak van Novi Pazar.

Het doel is Joegoslavië, de vereniging van de Slaven.

sophia Zoals Spartacus...

Die verenigde ook slaven.

gavrilo De Slavische bevolking. Verdomme.

sophia Leg dat ding neer. Echt of ik gil.

Ze zet een gil in, Gavrilo legt het pistool neer.

sophia Een leuke kennismaking is dit.

Je mag blijven,

als je maar vertelt.

gavrilo Kan ik je nog wel vertrouwen?

sophia Dat moet je er nu maar op wagen. Waarom hem afknallen?

Waarom hem?

gavrilo Waarom? Waarom? Waarom?

Altijd die waarom...

Ik...

...zal je zeggen waarom.

Omdat geweld breekt met...

Omdat het een teken is.

Een duidelijk teken dat...

Mensen moeten beseffen dat...

dat het geweld dat door de staat wordt uitgelokt

zich niet alleen onder de oppervlakte bevindt.

Dat het tastbaar is.

In onze lichamen.

Dat iemand bereid is om zijn lichaam daarvoor in te zetten.

Met alle gevolgen van dien.

De aartshertog is de troonopvolger.

Een baken van macht.

Een reus.

Als er een pistool gericht kan worden

op deze toekomstige apostolische majesteit,

wiens macht door god zelf schijnt gegeven te zijn,

dan betekent dat...

dat het de plicht van het volk is om die macht uit te dagen en te testen.

Als hij sterft, zal Bosnië beseffen dat het zijn lot in eigen handen kan

nemen. Dat er vrijheid mogelijk is.

Mensen zullen op straat komen en verandering eisen.

Er komt oorlog en Servië zal in de bres springen.

Ze kust hem plots en onverwacht.

gavrilo Je bent vreemd.

sophia Maak ik je bang?

5.

Sophia duwt Gavriilo van zich weg.

sophia Je denkt: we hebben gekust, dus kan ik nu op het gemak verder terrein veroveren.

gavriilo Ik denk vooral dat er heel wat verdedigingswerken om je heen zijn.

Waarom draag je zo'n harnas?

sophia Ik ben wie ik ben en dat is goed. Dat is al.

gavriilo Vertel jij eens wat over je zelf.

sophia Ik stik korsetten.

Voor Hongarije.

De ganse dag lang.

's Avonds hang ik op café.

Povere moraal, maar wat wil je voor tien cent per uur? Nog iets?

gavriilo Waarom heb je nog geen man?

sophia Daarom niet.

Moet er dan een reden zijn?

gavriilo De meeste vrouwen op jouw leeftijd zijn al getrouwd.

sophia En jouw geslacht, op deze leeftijd, verdient nu al de kost.

Zit zeker niet in de boeken

en nog minder in de moordplannen.

Je behoort echt tot een minderheid weet je.

gavrilo Ik heb ook andere dan moordenaarskanten, hoor.

sophia Je bent een dichter, dat weet ik.

gavrilo Ja... en ik lees.

Ik weet veel.

Mijn vader heeft ooit besloten om mij naar school te sturen omdat hij dacht dat daarin

de toekomst lag.

In deze nieuwe tijd...

En ik vond dat geweldig:

Kropotkin, Bakoenin, Tsjernysjevski...

Allemaal voedsel voor de ziel.

sophia Je kunt ten minste studeren.

Wat zit je te klagen?

Deze nieuwe tijd...?

Door Oostenrijk kan je studeren.

In ieder geval hebben we dat toch gemeen.

Ik stik elke dag kutkorsetten

maar waarom kan ik met je meepraten

denk je? Omdat ik lees.

gavrilo Ben je het niet met me eens dan,

dat de Oostenrijkers hier niet thuishoren?

sophia Natuurlijk wel.

Ze moeten dit land uit.

Maar een mes snijdt langs twee kanten.

gavrilo We hebben nog niet echt gepraat.

sophia We hebben niets anders gedaan.

gavrilo Over ditjes en datjes.

sophia Ditjes en datjes?

Je hebt bijna mijn tieten gezien.

Je duwt een pistool onder mijn neus.

En ik heb je er bijna uit gegooid.

Ditjes en datjes.

gavrilo Ik bedoel over de zaak.

We hebben daar nog niks over gezegd.

sophia Er valt niet veel meer te zeggen als je met een pistool staat te zwaaien.

Bovendien jij was het praten moe, weet je nog?

gavrilo Ik ben het praten ook moe.

sophia Heb je er wel goed over nagedacht?

Over morgen?

gavrilo Denk je van niet dan?

Ik heb niets anders gedaan.

De voorbije maanden. Jaren.

sophia Ik zie je niet in staat zoiets te doen.

gavrilo Waarom niet?

sophia Heb je ooit wel eens geschoten?

gavrilo Natuurlijk.

sophia Op mensen?

gavrilo Op bomen.

sophia Bomen?

Hoe kijken bomen wanneer een pistool op hen gericht wordt?

Zie je die fractie van een seconde in hun ogen

waarop je merkt wat een boom echt is?

De hoop, de wanhoop?

Nee, dat zie je niet bij bomen.

Bij bomen heb je ook minder last van een plotse onverklaarbare twijfel, je hand die van steen wordt.

gavrilo Ik kan nochtans goed richten.

Als kind moest ik dagen achtereen schapen hoeden in de bergen.

Als er wolven kwamen moest je maar beter goed kunnen mikken met stenen.

sophia Boeiend, maar...

jij weet niet wat iemand doodschieten is.

gavrilo En jij weet niet wat je zegt.

Denk je dat dit een bevlieging is?

Dat ik daar morgen wat ga staan bibberen en uitvluchten verzinnen?

sophia Waarom grijp je naar een wapen?

gavrilo Waarom jij niet?

Vertel me dat eens.

Heeft het iets opgeleverd, die vrijheidsmarsen?

sophia Ik ben moe van dit gesprek.

gavrilo Hier staat zeven jaar verzet tegen die zogezegde lichtende beschaving.

Eerst tegen mijn ouders.

Mijn vader was een werkpaard voor de Oostenrijkers: boer en postbode tegelijk.

Hij liet zich maar graag beteugelen

en door zijn oogkleppen geloofde hij het riedeltje

dat ze voorspoed, geld en stiptheid brachten.

Terwijl hij fier in zijn Habsburgs uniform zijn ronde deed, zag hij niet hoe hij het als boer nog altijd lekker feodaal heeft.

Er kruipen nog altijd leenheren op boerenmeisjes.

Ook in mijn familie.

Dat zit mee verrekend in de pacht van elke maand.

Rond mijn veertiende Danilo leren kennen.

Hij opende een wereld voor mij.

Alles wat ik tot dan toe voelde, vond ik terug in zijn bibliotheek.

Wist je dat er op dit moment vaten oesters in zee worden gesmeten zodat het zeker niet als voedsel kan dienen voor het plebs?

Nee, het moet een delicatessen blijven voor rijkelui.

Een leger van boeren wil het land bewerken

en zou de oogst met gemak kunnen vervijfvoudigen, genoeg eten voor iedereen, maar de grondbezitters beleggen hun kapitalen liever

in Franse of Russische leningen

of in aandelen van goudmijnen in Patagonië.

En dan zijn ze verwonderd dat we op straat komen.

Ze lachen je gewoon uit met je protestmarsjes.

Of ze slaan je kop in.

Al bijna veertig jaar hebben we Schwaben hier

en het enige dat gebeurt is:

een kerk hier, een moskee daar

of een concertgebouw hier, een theaterhuis daar.

Wat salons en koffiehuisen.

Kneuterige gezelligheid.

De belle époque mijn gat.

Jugendstil mijn gat. Maar structureel?

Fundamenteel? Niks.

sophia Hou op. Alsjeblief. Hou op.

gavrilo Dus ja...

Je kan wel uit de hoogte doen

en elke avond op café gaan. Palaveren tot je een bol wol wordt. Maar

verandert dat iets?

Wat doe je?

sophia Ik kleed me uit.

Ik wil dat je op me kruipt, je ding doet

en het dan afbolt.

Stilte.

gavrilo Je moraal is echt wel ver heen.

sophia Wij zijn machtelozen.

Het enige dat we hebben is onze waardigheid.

Jij gooit je waardigheid van je af

door iemand af te willen knallen.

Ik die van mij door een werktuig van liefde te zijn.

gavrilo Nee. Hou op.

sophia Jij offert je op, op jouw manier,

ik op de mijne.

Kom dan.

Er kan een heel regiment over me heen als het moet. Ik ben een vrouw.

Dat kan een man niet.

gavrilo Jij bent gestoord.

sophia Ik sta hier niet met een wapen te zwaaien.

Stilte.

Sophia begint te huilen.

sophia Kom.

Kleed je uit.

Ik wil dat we het doen. Nu.

gavrilo Waarom ween je?

sophia Ik weet niet waarom.

Is dat belangrijk?

Kleed je uit.

Ik wil je huid voelen.

Al dit gepraat... al die steken over en weer? Waarom? Waar dienen ze toe?

Wat sta je daar te staan? Kleed je uit.

We kruipen in bed. Dan stop ik misschien met wenen. Stop met zo naar me te kijken.

gavriilo Doe rustig.

sophia Vrij met me.

Dan stop je met me zo aan te staren.

gavriilo Maar hou er nu mee op. Genoeg.

Ik wil dit niet.

Niet op deze manier.

Luister naar me: je moet het niet verpesten. Tussen ons.

Dit is het enige wat we hebben.

Dit moment.

Ik wil dat we deze nacht samen doorbrengen. Dat we goed zijn voor elkaar.

Nu.

sophia Enkel deze nacht?

En wat dan?

Straks komt de zon op en zie ik je nooit meer. Waarom moet je gaan?

Morgen?

gavriilo Er komt een moment waarop het genoeg is geweest. En het is genoeg geweest.

En ik zal doen wat gedaan moet worden.

Begrijp je?

sophia Nee.

Ik begrijp zo weinig van deze wereld.

Al dat moeten?

Waar komt dat vandaan?

Stilte.

Een droom...

Ik loop in de binnenstad.

Er is niemand.

De straten, de pleinen zijn leeg.

Het is warm.

Heet.

De zon is verzengend.

Ik loop rond.

Met een kop vol zorgen.

Het gezeur van alledag.

Over wat gisteren is gebeurd.

Over wat er morgen moet gedaan worden.

Ik loop daar, maar plots sta ik stil.

Ik sta aan de rand waar een schaduw gescheiden wordt van zonlicht.

En ik kijk naar die stille streep die de twee vlakken snijdt. Schaduw...
en zon.

Ik sta daar, bewegingsloos...

En ik kijk naar die grens.

En plots besef ik...

gavrilo Wat?

sophia Plots besef ik hoe dat er een stem is... in mij...

... die mij regeert in angst.

Als een agressief regime van regeltjes en plichten. Als een macht over mij,
een gezag.

En ik voel hoe ik mij daartegen verzet.

Ik wil dit niet, zeg ik.

Ik zet een stap.

Vanuit de schaduw in het zonlicht.

De zon valt volop in mijn gezicht.

En ik bevrijd me van al het moeten.

Al die regeltjes in mijn kop.

Weg.

Zo simpel, zo gemakkelijk.

Ik kan doen wat ik wil.

Zijn wie ik wil.

Ik voel me leeg vanbinnen.

Maar tegelijk ben ik vol.

Vol van het bruisende leven dat door me heen gaat. Ik ben bevrijd van mijn
innerlijke geweld.

gavrilo Ja, maar...

Hoe kom je ooit op dat punt?

sophia Mijn droom... is nog niet voorbij.

Ik kom op een plein.

Alles is witheet, er is geen zuchtje wind.

Mijn schaduw is lang en groot.

Als een sfinx.

In het midden van het plein staat een mens. Naakt.

Hulpeloos.

Maar tegelijk krachtig in aanwezigheid.

We kijken elkaar aan.

gavrilo Een man of een vrouw?

sophia Stil, dat maakt niet uit.

Een mens... dat is al.

Weet jij wat dat is, mens zijn?

Ik weet het niet.

Wie van ons is hier ooit helemaal mens geweest?

Dat zou het doel moeten zijn.

Leren mens te zijn.

Leren om die orkaan van neuroses te bedwingen voor iets dat hoger ligt.

gavrilo Waarvoor dan?

sophia Vrijheid.

Echte vrijheid,

die alle weelde, alle kapitaal,

vrij ter beschikking stelt van de mens.

Er zijn zovele uitvindingen de laatste jaren. Machines die de was automatisch doen bijvoorbeeld. Maar die kosten een fortuin.

Stel je voor dat de plannen van een wasmachine

vrij ter beschikking zouden staan

en dat je na je uren in een werkplaats

je eigen wasmachine in elkaar kunt steken.

gavrilo Maar hoe krijg je de mens zover
als de meesten het bewustzijn van een doperwt hebben?

sophia Door...

Stilte.

gavrilo Door...?

Door de kop van de slang af te bijten.

Door geweld te gebruiken, toch?

sophia Die mens op dat plein,

ben jij.

Je kijkt naar me.

Bevrijd van morgen en van gisteren.

Jij bent die mens...

Verlost van verstikkende denkpatronen...

van dat steeds herhalende, destructieve karakter.

Geen hoop, geen verwachtingen...

Het duurt jaren voor iemand om daarvan verlost te geraken. Maar jij bent
ervan verlost.

En in jou stroomt de rivier van rust, van vrede. Wereldvrede. En tussen ons
is alles onbepaald, vrij en... gevaarlijk.

gavrilo Die vrijheid is verder dan ooit.

Het is oorlog.

In ons.

Wat je zegt, is waar...

Maar dat krijg je niet van onderuit.

Dat heeft een aanzet nodig.

sophia Je begrijpt het niet.

De ander aansteken.

Bevruchten.

Bewustzijn is...

zoals een emmer.

Op een gegeven moment loopt hij over.

En dan... veranderen de dingen voor echt.

gavrilo Geitenkeutels.

sophia Geitenkeutels?

Is dat het enige wat je kan zeggen?

gavrilo Morgen knal ik de aartshertog omver. Dan pas loopt een emmer over.

sophia Die woede die in je zit, maakt alleen maar kapot. Zie je het dan niet?

Tussen ons?

Wat we zouden kunnen hebben en hoe het is?

Ze neemt het pistool, kijkt ernaar.

gavrilo Leg dat neer.

sophia Je hele wil,

je hele zijn,

is gekristalliseerd in dit object.

Alsof de kogel in dit magazijn

het punt is dat je wil maken.

Een pistool is zo gemakkelijk.

Hoe meer technologie, hoe minder de prikkel om vrede te bereiken.

Waarom de vermoeiende inspanning van met elkaar te praten
als je elkaar ook gewoon inventiever in de gaten kunt houden en
als het nodig is koud kunt afmaken.

Ze richt op hem.

sophia Hoe voelt dit?

gavrilo Laat dat.

Ze spant de haan.

gavrilo Ben je gek? Leg neer.

sophia Hoe voelt dit? Vooruit, zeg het.

gavrilo Wil je dat ik wegga ?

sophia Nee, ik wil dat je blijft staan en me zegt hoe dit voelt.

gavrilo Ongemakkelijk.

sophia Komt er oorlog denk je? Een grote?

gavrilo Ja, tussen Servië en Oostenrijk.

sophia Nee, een grotere. Groter dan dat.

gavrilo Wil je dat nu neerleggen?

sophia Nee.

Voelt goed aan, zo.

Eén vlam in de pan en boem.

gavrilo Leg dat neer.

Komaan, het is niet leuk meer.

sophia Het is niet leuk.

Heel deze avond is niet leuk.

Jij bent niet leuk.

gavrilo Je gaat me niet neerknallen.

Ze richt naast hem en lost een schot.

gavrilo Je bent helemaal krankzinnig.

sophia Ik maak me alleen zorgen om de bureu.

gavrilo Hou ermee op.

sophia Oorlog. Oorlog. Oorlog.

Al wat de trom slaat tegenwoordig.

Wat vreemd dit object.

Het ligt goed in de hand.

Het heeft een bijzondere kracht in zich.

Zoals alle apparaten wil het zich laten gebruiken. Ruik je dat?

De geur van slagvelden?

gavrilo Wil je me doden?

Doe het dan.

Morgen ben ik er sowieso niet meer.

Jammer dat het vannacht moet gebeuren,

maar het zij zo.

Mijn toekomst is onbepaald.

Er zijn nog anderen...

Vooruit dan.

Ik ben niet bang.

Hoor je me?

Ik heb geen angst meer.

sophia Ik, ik, ik?

Wil je soms een held zijn?

Gaat het nog over iets anders dan over jezelf?

Denk je dat mensen wakker liggen van je geblaat over oesters?

gavrilo Doe je ding maar.

sophia Misschien even

maar dan draaien ze zich om

en vallen ze in slaap.

Zou dat zijn

dat ik met één beweging

de toekomst kan veranderen?

Eén klik en alles is anders?

Wil jij dat morgen bereiken?

Ik geloof er niks van.

Ik kan je niet doden.

Ik zou mezelf doden.

Ik zou voor altijd versteend zijn.

Sophia legt het pistool op tafel. Gavrilo grijpt het in een impuls, schopt de tafel omver, pakt haar vast en richt het pistool op haar terwijl hij haar in een greep vasthoudt..

gavrilo Als ik morgen oog in oog met de aartshertog sta, dan schiet ik.

Zonder dralen.

En daarna knal ik in mijn eigen hoofd.

Zo zit het.

Wie een leven neemt, moet bereid zijn het zijne te geven.

Jij denkt dat ik hier een spelletje speel.

Dat ik een poseur ben.

Wel, flikker maar op.

Ik ben geen poseur.

Ik ben geen zwakkeling.

Ik heb dat in mijn leven genoeg mogen horen.

Hij laat haar los en gaat er als een haas vandoor.

6.

Hij is terug.

gavrilo Het spijt me.

Stilte.

Ik had het je niet moeten vertellen.

Ik had hier niet moeten komen.

sophia Je hebt me bang gemaakt.

gavrilo Zie je dit?

Mijn hand?

Zie je hoe mijn hand trilt? Het spijt me.

sophia Het is gebeurd.

Vergeet het.

Ik dacht niet dat je nog zou terug komen.

gavrilo Je maakt me rustig.

Ik kan niet in mijn bed gaan liggen en aan morgen denken.

Hij probeert zich een houding te geven.

Mijn binnenwereld is zo helder, zo vastomlijnd, maar wat ik zeg, komt nog niet tot bij het puntje van wat ik wil zeggen.

Ik ben niet gaan studeren in Belgrado.

Danilo heeft me meegenomen naar Servië, toen de oorlog losbarstte met de Turken. Veertien dagen heb ik er in een kamp gezeten. We werden

voorbereid op een heilige strijd.
Ik heb alles geleerd.
Granaten werpen.
Schieten.
Hoe je iemand de keel oversnijdt.
In de tweede week was er een keuring.
Ze zeiden dat ik niet mee mocht vechten.
Ze vonden me te jong, te zwak.
Danilo is gaan vechten.
Hij mocht wel.
Hij heeft het jagende bloed gekend.
Maar ik moest weer vertrekken.
Ik voelde me als een ontbolsterende kastanje
waarvan de pit uit de bolster wilde springen.
Ik ben naar Belgrado gegaan.
Als een geladen pistool zwierf ik door de stad.
Met vrienden zat ik avonden op café rond hetzelfde kopje koffie.
Grootse plannen en lege magen.
Tot het bericht in de krant verscheen:
De aartshertog komt naar Sarajevo.
De aartshertog die in alles onze vijand is.
Soms kreeg ik hartkloppingen of
schrok ik wakker met steken in mijn buik, alsof een bal tegen mijn
maagwand aanduwde.

Plots zet je een stap en je ontwaakt.

En je zet er nog één en voor je het weet,

ben je op weg.

Deze hele onderneming is één langgerekte impuls die ik niet kan inhouden.

Het kneedt mijn leven, bepaalt mijn lot.

Het maakt me verdomd rustig.

Niets is zo erg dan de twijfel.

sophia Waarom vertel je me dit?

gavrilo Waarom ben ik je tegengekomen? Waarom nu?

sophia Morgen,

rond deze tijd,

ben je een moordenaar.

gavrilo Morgen ben ik dood.

sophia Je bent bang.

gavrilo Natuurlijk ben ik bang.

Als ik aan morgen denk.

Ik kak godverdomme in mijn broek.

sophia Dat is het niet. Je bent bang.

Nu. Bij mij. Hoe voelt dit?

Ze raakt hem aan.

Je bent bang.

Voor dit.

Om voor dit te kiezen.

Terwijl je...

Al de hele avond praten we over ideeën
die ver van ons bed staan.

Ik heb je lief.

Dat wist ik van het moment dat ik je zag.

Maar je staat stil vanbinnen.

Er ligt een steen op je hart.

Kijk naar mij.

Ik sta hier voor je.

Ik ben geen idee.

Ik ben echt.

Ik wil dat je niet gaat morgen.

Ik wil dat je blijft.

gavrilo Ik had het niet moeten vertellen.

sophia Maar je hebt het verteld.

Je hebt je ervan losgemaakt

gavrilo Toen ik je zag

in dat café...

Ik heb nog nooit

met een meisje,

nog nooit dat gedaan.

En ik zou dit ook nooit willen doen,

zomaar,

met niemand in het bijzonder maar...

sophia Ga niet morgen.

gavrilo En alles laten zoals het is?

In het karakter van de vrijheidsstrijder

is geen plaats voor hartstocht, sentiment of enthousiasme.

Geen plaats voor persoonlijke haat of wraak.

Geen tabak, geen alcohol, geen meisjes.

En zie mij hier nu staan.

Morgen...

Of het nu lukt of niet...

Ik zal een stem geven aan zij die nooit gehoord worden. Een teken.

En dus zal ik iets betekenen.

sophia Misschien.

gavrilo Misschien?

sophia Dit is wat je zou kunnen doen: je blijft. We bundelen onze krachten.

We schrijven pamfletten,

organiseren bijeenkomsten.

We bedrijven politiek,

de liefde.

We maken een kind

dat de eerste presidente

van een vrij Joegoslavië wordt.

gavrilo Misschien.

sophia Misschien?

Als ik naar je kijk word ik verdrietig.

Het is een gelukkig verdriet

want wat jij voelt, voel ik ook.

Kom bij me.

Raak me aan.

Er woedt een oorlog in jou.

Jij wil grenzen overschrijden, binnendringen, platbranden.

Je wil tot de bodem

die alles verteert.

De grond die al het menselijk schuim,

botten, tanden en haar opvreet

om opnieuw te laten bloeien voor iets anders.

Kom bij me. Kom.

7.

sophia Ik kan je niet doen afzien van je daad. Dat wil ik ook niet.

Maar weet dit:

dat je altijd de keuze hebt.

Wij hebben niets.

Geen hoop, zelfs geen wanhoop.

Ik ben voorbij dat punt.

Ik klaag niet.

Voorbij dat punt,

daar weet je niets

en kan alles.

Daar bloeien nieuwe,

ongekende dingen.

Wie zich voorneemt om niets te weten

die verdedigt niets.

Niets is heilig voor me.

Soep maken voor de buurt.

Elkaar ontmoeten.

En praten.

Elkaar aansteken met ideeën.

Van aangezicht tot aangezicht.

En blij zijn wanneer blijkt

dat je ideeën met elkaar deelt.

En aanvaarden als je met iemand

van mening verschilt.

Zoals de vogel die van tak tot tak vliegt,

heel eenvoudig, heel gewoon.

Dat.

Stilte.

Toen je mijn hand vast nam, wist ik

dat de palm die mijn huid aantastte een verbond was.

Is.

Een echt verbond.

Tussen twee mensen.

Jij bent nu bij me

en je houdt van me zeg je, toon je.

Ik hou van jou.

Dat is de keuze die je hebt.

De tweespalt die je op je weg bent tegengekomen. Verenigen of verdelen. Dat

is het altijd.

gavriilo Ik ga morgen.

sophia Natuurlijk.

gavriilo Of ik ga niet.

sophia Die keuze heb je.

gavrilo Ja.

sophia Ja...

Een oorlog beginnen of een liefde:
bij beiden weet je waaraan je begint
maar niet waar je eindigt.

8.

De geest.

gavrilo Ik zal twee keer schieten met gesloten ogen en daarbij trillen als een espenblad.

Twee keer raak. Twee keer fataal. De aartshertog en zijn vrouw.

Ik zal een personage worden. Een geest. Een stofje in de geschiedenis.

Ik zal haar verlaten.

Ik zal een gigantisch raderwerk van ingenomen posities in Europa in beweging zetten. Als sloten die in het slot vallen.

Ik zal niet hebben getwijfeld. Toen, op dat moment, heb ik niet getwijfeld.

Ik twijfelde niet. Toen niet.

Ik zal wegrotten in een Oostenrijkse cel in Theresienstadt.

Ontspan u. U voelt hoe prikkels door uw spieren gaan. U beseft dat u langzaam wakker wordt.

Haar naam was Sophia.

Overal komen mensen samen.

Twijfelend. Schuifelend. Rennend.

Ze rennen op zoek naar een bevestiging
van de geruchten.

En overal weerklinkt dezelfde vraag.

Soms fluisterend de lippen verlatend.

Soms schreeuwend van ongeloof.

‘Is het nu oorlog? Is het nu oorlog?’

Is het nu oorlog? Is het nu...?’

Startschot ging in première op 27 september 2018 bij de Warande in
Turnhout

gavrilo Vincent Van Sande

sophia Taeke Nicolai

Viool Nicolas Dupont

Piano Bert Koch

Saxofoon Kurt Bertels

Compositie Piet Goddaer

Coach Ignace Cornelissen

Met dank aan Ignace Cornelissen voor de opvolging.

Startschot werd ondersteund door de Vlaamse Overheid, Cultuurhuis de Warande en Walpurgis

Paul Govaerts (Turnhout, 1982) studeerde audiovisuele kunsten aan het Sint-Lukas in Brussel. Hij schrijft scenario voor verschillende productiehuizen en toneelteksten die hij zelf enceneert. Voor *Startschot* werkte hij samen met Piet Goddaer die muziek componeerde die door het Kugoni Trio werd uitgevoerd.

Toneelwerk

Startschot – 2018

Oorlog – 2018

Dubbelmens – 2015

Crisis – 2013